

Olivieri francese

Portrét francúzskeho spisovateľa Pierra Olivieriho

Katarína Kupčihová, Filozofická fakulta PU, kkupciha@unipo.sk

Kľúčové slová: literárne dielo Pierra Olivieriho, súčasná francúzska literatúra.

Mots clés: littérature française contemporaine, œuvre littéraire de Pierre Olivier

Rodiskom súčasného francúzskeho spisovateľa Pierra Olivieriho (1947) – ako to ostatne prezrádza jeho priezvisko – je malé talianske mesto Torremaggiore. Objektívne však treba povedať, že do povedomia svetovej verejnosti sa toto mestečko v regióne Apúlia dostalo vďaka tragickému osudu iného rodáka z Torremaggiore, a to Nicolu Sacca. Ten bol v USA v r. 1927 spolu s ďalším talianskym emigrantom Bartolomeom Vanzettim po vykonštruovanom súdnom procese popravený.

Torremaggiore je kuriózne späté aj so Slovenskom. V r. 1990 na miestnom námestí - hneď vedľa kostola - odhalil sochu Panny Márie pri prameni (*Madonna della Fontana*) kardinál Jozef Tomko.

Keď má P. Olivieri desať rokov, jeho rodina sa z chudobného talianskeho juhu sťahuje za prácou a za vidinou lepšieho života do Francúzska. Domovom sa jej stáva jedno z robotníckych predmestí Paríža, La Courneuve, už niekoľko desaťročí partnerské mesto Prešova.

P. Olivieri vyštuduje na Sorbonne francúzsku filológiu a dá sa povedať, že po celý svoj doterajší život sa živí slovom. Z malého talianskeho chlapca, ktorý po príchode do novej vlasti nevie po francúzsky ani len slovo, vyrastie novinár pracujúci pre komunistický denník *L'Humanité* a pre jeho nedeľnú prílohu *L'Humanité Dimanche*, kde sa vyslovuje nielen k aktuálnym politickým témam vo Francúzsku a vo svete, ale píše aj odborné články z oblasti literatúry a recenzie na literárne diela. V prvom rade ho zaujímajú francúzski autori, ktorí sú nejakým spôsobom zviazaní s Talianskom. Pri príležitosti dvojstoročnice narodenia skutočného velikána francúzskej literatúry vychádza v *L'Humanité* Olivieriho článok *Stendhal francese* (1983). V krátkosti pripomeniem, že Stendhal (1783-1842), vlastným menom Henri Beyle, strávil podstatnú časť svojho života v Taliansku ako dôstojník Napoleonovej armády, neskôr ako francúzsky konzul v mestách Terst a hlavne Civitavecchia, čo významne ovplyvnilo jeho vnímanie európskej kultúry a jeho literárne diela. V *Slovenských pohľadoch* Miloš Tomčík cituje pasáž z uvedeného textu (1983, 99-100), kde sa P. Olivieri zmieňuje o stendhalovskej technike písania pripomínajúcej kinematografické postupy.

Pár rokov predtým týždenník *Slovenka* zverejňuje preklad celého Olivieriho článku o ďalekosiahlej ekologickej katastrofe, ktorá v r. 1976 postihla severotalianske predmestie Milána Seveso. Toxický mrak z miestnej chemickej továrne spôsobil mnohým obyvateľom vážne zdravotné problémy a nedozerne hospodárske škody.

Potiaľ je P. Olivieri pre veľmi úzky okruh ľudí na Slovensku aspoň trochu známy. Úplne neznámou zostáva jeho vlastná literárna tvorba, ktorá nepatrí ku kasovým trhákom. Olivieri nebol a nazdávam sa, že ani nebude adeptom na niektorú z prestížnych literárnych cien udeľovaných vo Francúzsku. To však neznamená, že si romány tohto autora nezaslúžia pozornosť.

Hoci je P. Olivieri v prvom rade románopiscom, okrajovo sa venuje i poézii. V básni *Chant empoisonné de la mer du milieu* (*Otrávený spev o Stredozemnom mori*, 1995) a v knižočke *Testamento. Poèmes interminables et autres textes* (*Testament. Nekonečné básne*

a iné texty) vydané v roku 2008 sa vracia ku svojim mediteránnym koreňom, avšak v širších súvislostiach, pretože svoju pozornosť venuje aj iným krajinám okolo Stredozemného mora a ich osudom, s dôrazom na Alžírsko.

V r. 1998 sa pričínal o vydanie antológie básní venovaných padlým v boji proti fašizmu vo Francúzsku - *Poésie en résistance (Poézia v odboji)* -, ktorú zostavil. Okrem iných sú tu spomenutí príslušníci národov strednej Európy, napr. Poliaci, Maďari, Česi a Slováci. Medzi básňami takých autorov, ako Anna Achmatova, Louis Aragon, Bertold Brecht, Robert Desnos (zomrel v Terezíne), Paul Éluard a jeho slávna *Liberté (Sloboda)*, Raymond Queneau, Yannis Ritsos, Léopold Sédar Senghor (prvý člen Francúzskej akadémie z Afriky), figuruje aj Vladimír Holan (*Máj 1945*) a zo slovenských básnikov je zastúpený Július Lenko výňatkami z básne *Zrkadlo spravodlivosti (Le miroir de la justice)*. Antológia takisto obsahuje slová piesne partizánov *Le Chant des Partisans* z pera Mauricea Druona a Josepha Kessela, ktorá sa stala doslova hymnou francúzskeho hnutia odporu. Po celom svete ju svojou interpretáciou preslávil šansonier a herec Yves Montand.

Okrem poézie je do antológie zahrnutých niekoľko srdce drásajúcich listov na rozlúčku, ktoré pár hodín pred popravou píše odsúdenci svojim najbližším, a úryvok článku z novín nemeckých antifašistov vo Francúzsku *Volk und Vaterland*.

Výber básní, listov odsúdencov na smrť a iných textov svedčí o Olivieriho rozhladenosti v danej problematike a jeho doslov o zostavovateľom zmysle pre humanizmus, pre spravodlivosť.

Od začiatku 70. rokov, kedy som sa s ním zoznámila, prešiel P. Olivieri pozoruhodným ideologickým vývojom. Zo zarytého komunistu sa stal od dogiem oslobodený, tolerantný človek so silne vyvinutým sociálnym cítením, zaoberajúci sa všetkým, čo je ľudské v tom najlepšom zmysle slova. Možno sa na jeho prerode podieľali aj pobyty na Slovensku či v Maďarsku v časoch totality. Jeho vydesený pohľad, keď sme kdesi pri Rožňave stretli kolónu vozidiel sovietskych okupačných vojsk, mám doteraz v živej pamäti. Zmena Olivieriho politického zmýšľania je zjavná predovšetkým v jeho románovej tvorbe, čo sa pokúsím ukázať na príklade štyroch vybraných diel.

Prvý román P. Olivieriho *1956 ou Les Commourants (1956 alebo Tí, čo idú spolu na smrť, 1981)* je do istej miery autobiografický. Na pozadí prelomových udalostí roku 1956 sa odvíja príbeh hlavnej postavy, Patricka. Rok 1956 je na politické udalosti prebohatý. Autora v prvom rade zaujíma vojna v Alžírsku, neopomína však ani XX. zjazd Komunistickej strany ZSSR, na ktorom N. Chruščov otvorene prehovorí o zločinoch Stalina, ani krvavo potlačené maďarské protikomunistické povstanie. Patrick, rovnako ako Olivieri, pochádza zo skromných pomerov, prázdniny trávi v talianskej Apúlii, študuje na Sorbonne. Hoci bol vychovaný v rodine vyznávajúcej tradičné katolícke hodnoty, sympatizuje s ideami komunizmu. Pod vplyvom toho, čo sa okolo neho deje a čo dramaticky prežíva, Patrick postupne stráca ilúzie o socializme a komunizme.

Čitateľsky málo príťažlivá, citáciami zamorená románová prvotina P. Olivieriho kritiku temer vôbec nezaujala. S pozitívnym ohlasom sa stretáva len na stránkach denníka *L'Humanité*, kde v tom čase pracuje.

Román *Premier Mai (Prvý máj)*, vydaný v r. 1994, pozostáva z 24 listov, ktoré svojej sestre napísal Bartolomeo Vanzetti z každoročného stretnutia osobností odsúdených na smrť v politických a cirkevných procesoch alebo zavraždených z politických a náboženských dôvodov, ale i príslušníkov odboja a obetí deportácií z obdobia druhej svetovej vojny. Seriózne organizovaná elitná a elitárska skupina s organizačnou štruktúrou inšpirovanou organizáciou vo vnútri komunistickej strany sa v deň Sviatku práce v roku 1993 schádza v jednom berlínskom hoteli. Vystupujú tu pêle-mêle Nicola Sacco a jeho druh, pisateľ listov Vanzetti, manželka Ethel a Július Rosenbergovci, Rosa Luxemburgová, Isaac Babel, Nikos Belojannis, Danielle Casanova (francúzska protifašistická bojovníčka deportovaná do

Osvienčimu), Sergej Kirov, Nikolaj Bucharin, Rudolf Slánsky, László Rajk, Béla Kun, ktorí sa ocitajú v spoločnosti Jana Husa, Giordana Bruna, zástupcov kacírskeho hnutia Albigenov či Robespiera. V uvedenom roku si ako významných hostí títo „procesmi odstránení“ (*les Procédés*) pozvali napr. Karla Marxa, Friedricha Engelsa, Victora Huga, Stendhala, Bertolda Brechta, Enrica Carusa a ďalších. Postrehy Vanzettiho, pozorne sledujúceho oduševnené konverzácie, polemiky, ba až zvady hodujúcich, hraničia so satirou založenou na ironických komentároch dejinných udalostí a na slovných hračkách. Jednu z nich, vzťahujúcu sa na dejiny Čechov a Slovákov, v ktorej autor brilantne využíva ekvivalentnú dvojicu *hus – oie*, by som odcitovala. Je to úryvok z rozhovoru medzi Victorom Hugom a Janom Husom (s. 29), kde Hus hovorí: „Bývalý český kráľ Husák I. a ja sme vlastnili obrovské bohatstvo: boli sme oškľbaní ako dve husi: on Rusmi, ja, kacír, rímskymi katolíkmi. Okoloidúci Isaac Babel prehodí: „Niektorí mali socializmus s parádnym krokom (*pas de l'oie*), ja však dávam prednosť husacej pečeni. Ach, Prometheus!“

Pre pozorného čitateľa je román *Prvý máj* vtipne podanou stručnou kronikou svetových dejín, kde sú s rýdzim čiernym humorom vykreslené tie najtragickejšie príbehy účastníkov pártý „procesmi odstránených“.

Marco Polo, moja skutočná cesta do Číny (*Marco Polo, mon vrai voyage en Chine*, 2005) je podľa prebalu dobrodružný román, ktorý „radostne brázdí moria, plaviac sa v časoch medzi XIII. a XXI. storočím“. Ako tomu rozumieť?

Hlavný hrdina Antoine sa domnieva, že je vzdialeným potomkom Marca Pola. Na špiritistickom večierku sa dozvie, že má ísť do Ríma, do vatikánskej knižnice. Tu naozaj objaví originál Polových zápiskov z cesty do Číny *Le Devisement du monde* (*Rozprávanie o svete*), považovaný za stratený. Zasiahnutý „akútnou polológiou“ (s. 22) sa Antoine rozhodne tento necenzurovaný text za každú cenu vydať, čo sa mu stane osudným.

V knihe je konfrontované myslenie východného a západného sveta, odvíjajúce sa od motta - výroku Marca Pola: „Nenapísal som ani len polovicu z toho, čo som videl“. Dodajme, že v dobe, kedy už kresťanskú Európu výrazne ovplyvňuje inkvizícia, to ani nemohol urobiť, ak nechcel ohroziť svoju existenciu. Príbeh Antoina sa prelína s listami Rustichella z Pisy, adresovanými slávnemu cestovateľovi, ktorý mu svoje pamäti diktoval v janovskom väzení. P. Olivieri strieda historické obdobia, po stopách Marca Pola putuje z Európy do Číny a naopak. Nezaprie v sebe Taliana a na mnohých miestach románu sa vyznáva z lásky a obdivu k rodnej krajine, k jej kultúre, k taliančine, k večnému mestu, o ktorom si nezabudnuteľný Federico Fellini myslel, že „ľudstvo si tam pôjde počkať na koniec sveta“ (s. 31). Aj touto knihou P. Olivieri dokladá svoju obdivuhodnú erudíciu, šírku vedomostí i záujmov.

Inak tomu nie je ani v nateraz poslednom románe *Les Délices de Tunis* (*Rozkoše Tunisu*, 2008) s mnohými prvkami erotickej literatúry. Román má podľa môjho názoru veľa spoločného s filmom talianskeho režiséra Marca Ferreriho *Veľká žranica* (*La Grande Bouffe*) z roku 1973. Tak ako predošlé Olivieriho knihy aj táto je nabitá kultúrnymi, literárnymi, náboženskými a inými odkazmi, porovnáva sa v nej koncepcia erotiky a sexuality v tzv. západnej civilizácii a v civilizácii ovplyvnenej islamom, osciluje medzi Koránom a teóriami Sigmunda Freuda. Ostatne, každá kapitola začína citovaním proroka Mohameda a viedenského zakladateľa psychoanalýzy.

Pre autora je Tunisko materskou krajinou v tom zmysle, že jeho matka sa vskutku v Tunise narodila a svojim deťom často rozprávala o pôvaboch života v tejto arabskej krajine. A tak sa skutočnosť mieša s fikciou a narácia nás postupne vtáhuje do duševného sveta intelektuála Louisa, ktorý si k 75. narodeninám zorganizuje priam lukulské hody spojené s mnohostrannými sexuálnymi orgiami blížiacimi sa až k perverzности. Možno práve na tomto mieste je vhodné pripomenúť, že román bol nominovaný na Sadovu cenu. Odhliadnuc od zápletky by sa toto Olivieriho dielo dalo chápať ako istá forma obrany islamu nepokriveného

jeho súčasnou interpretáciou militantných fundamentalistov. Pripomína to i Matthieu Lévy-Hardy, autor recenzie *Sex bez závoja islamu* (*Le sexe sans voile de l'islam*), uverejnej v denníku *L'Humanité* v apríli 2009: „V období medzi IX. a XIII. storočím náruživosť vôbec nebola držaná na uzde, ako o tom svedčí predovšetkým kniha *Voňavá záhrada* od šejka Nefzavího.“ Recenzent pripomína i ducha *Tisíc a jednej noci* a iných dávnových erotických textov, ktorých ozvenu vnímame pri čítaní *Rozkoší Tunisu*.

Zaujímavé príbehy, romány hodnotné z hľadiska všemožných alúzií na rôzne historické udalosti, na veľké osobnosti politiky, kultúry v tom najširšom zmysle slova, na náboženské koncepcie niektorých aspektov života a povahy človeka nepochybne pritiahnu pozornosť fundovaného, vzdelaného čitateľa. Spomenula som, že P. Olivieri zrejme nedostane žiadnu z „vychytených“ francúzskych literárnych cien. Možno preto, že nepublikuje v niektorom z veľkých vydavateľských domov, ako to podčiarkuje spisovateľ a novinár Gilles Perrault v liste z 25. septembra 2008 písanom autorovi práve v súvislosti s románom *Rozkoše Tunisu*: „Keby literárne poroty mali čo len trochu zdravého rozumu a poctivosti, tvoju knihu by budúci mesiac zdobil papierový pásik oznamujúci, že je kandidátom na jednu z veľkých jesenných cien. Bohužiaľ, nepublikuješ u Galligrasseuila.“ Tu sa žiada vysvetlenie slova *Galligrasseuil*. G. Perrault ho vytvoril z mien najvýznamnejších francúzskych vydavateľstiev *Gallimard*, *Grasset* a *Seuil*. Výsledok, tzv. mot valise, má nielen pejoratívnu konotáciu – sekvencia *gras* sa dá chápať ako istý skrytý výsmech, pretože adjektívum *gras* znamená *mastný, tučný i sprostý* -, ale zároveň znie aj kakofonicky.

V súčasnosti pripravuje Pierre Olivieri román, ktorého dej sa odohráva v Kambodži, čo je vcelku logické, pretože v tejto ťažko skúšanej ázijskej krajine žije už niekoľko rokov. Pracovný názov *Dom prízrakov* naznačuje, že autor vo svojej knihe neobíde nespočetné obete kambodžskej genocídy spôsobenej režimom Pol Pota.

Vyčítanie Červených Kmérov bolo okrem vyvražďovania obyvateľstva zamerané aj na ničenie kultúrneho odkazu predošlých generácií, literatúry atď. Keďže vzdelávanie mladých Kambodžanov leží P. Olivierimu na srdci, spolu so svojimi priateľmi zorganizoval akciu „Kniha pre Kambodžu“, ktorá sa stala súčasťou aktivít ich nadácie. Prvým hmatateľným počínom nadácie bolo vydanie antológie kmérskej literatúry 20. storočia. Profesor Khing Hoc Dy, odborník na danú problematiku sa podujal antológiu spísať, nadácia ju vydala, avšak kniha bola vytlačená v Kambodži a zdarma sa tam poskytuje stredným i vysokým školám. Zároveň sa predáva v kníhkupectvách.

Portrétom Pierra Olivieriho som slovenskému čitateľovi chcela priblížiť vybrané literárne diela a iné aktivity človeka, s ktorým ma už štyridsať rokov spája priateľstvo a ktorý je pre mňa stelesnením toho, čo si predstavujem pod pojmom interkultúra spojená, pochopiteľne, s viacjazyčnosťou. Tá je podľa mňa kľúčom k neobmedzenému rozširovaniu duševného obzoru jednotlivca a k jeho permanentnému vzdelávaniu. Rovnako som mala v úmysle zaujať pozornosť našich prekladateľov francúzskej literatúry.

Bibliografia

- LÉVY-HARDY, Matthieu: *Le sexe sans voile de l'islam*. In: *l'Humanité* zo dňa 4. apríla 2009.
- OLIVIERI, Pierre: *1956 ou Les Commourants*. Paris, La Table Ronde 1981.
- OLIVIERI, Pierre: *Premier Mai*. Paris, Editions Amaurote 1994.
- OLIVIERI, Pierre: *Chant empoisonné de la mer du milieu*. Le Blanc-Mesnil, Editions de la plus haute tour 1995.
- OLIVIERI, Pierre: *Poésie en résistance*. Epinay-sur-Orge, Editions de la plus haute tour/le mémorial vivant 1998.
- OLIVIERI, Pierre: *Marco Polo. Mon vrai voyage en Chine*. Editions du Panama 2005.
- OLIVIERI, Pierre: *Les Délices de Tunis*. Editions du Panama 2008.

PERRAULT, Gilles: *Gilles Perrault écrit à l'auteur*. List autorovi zo dňa 25. septembra 2008. Osobný archív Pierra Olivieriho.

TOMČÍK, Miloš: *Paradoxy Stendhalovho života a diela*. In: Slovenské pohľady 6/1983, str. 91-100.

Internetové stránky:

<http://les-plaisirs-de-katman.over-blog.com>

<http://www.actualitte.com/dossiers/315-les-delices-Tunis-Pierre-Olivieri.htm>

<http://www.humanite.fr>

Résumé

L'article présente le personnage et une partie de l'œuvre littéraire de l'écrivain Pierre Olivier. L'auteur suit le parcours de cet homme d'origine italienne à partir de son Italie natale jusqu'au Cambodge, où le poète et le romancier vit actuellement, en passant par sa vie à Paris, sa carrière de journaliste et ses autres activités. Son évolution idéologique est illustrée à l'aide de quatre romans : *1956 ou les Commourants* (Paris, La Table Ronde 1981), *Premier Mai* (Paris, Editions Amaurote 1994), *Marco Polo. Mon vrai voyage en Chine* (Paris, Editions du Panama 2005) et enfin *Les Délices de Tunis*, roman publié par le même éditeur que le précédent en 2008.

Táto štúdia bola vytvorená realizáciou projektu *Dovybavenie a rozšírenie lingvokulturologického a prekladateľsko-tlmočnického centra*, na základe podpory operačného programu Výskum a vývoj financovaného z Európskeho fondu regionálneho rozvoja.